

onze vaders in de 16e eeuw bestonden, trokken Schweizer en Scholten mij als vanzelf het sterkst aan. Toch kwam mijn levenskeus eerst door een prijsvraag van de Groninger theologische faculteit, waarop ik een goedgekeurd antwoord inzond tot vaste beslissing. Zelf had ik op die prijsvraag ganschelijk niet gelet, en het was de hoogleeraar de Vries, die er bij mij op aandrong, dat ik een antwoord wagen zou. Die prijsvraag nu liep over het kerkbegrip van Calvijn en van den Poolschen geleerde Ivan Lasky, gemeenlijk Johannes à Lasco genoemd. Zoo kwam ik vanzelf bij Calvijn thuis, en daar Kerk en Staat in de opvatting van de 16e eeuw zoo innig nauw saamhingen, lokten mijn studiën mij reeds toen, tot op zekere hoogte, naar het politiek terrein.

Maar ook zoo ontbrak toch nog alle aanraking met het politieke leven. Ik bleef theoloog zonder meer, en voelde nog geen de minste aandrift om wat in de 16e eeuw onze vaders op politiek gebied bezielde, te doen herleven. Van Groen van Prinsterer had ik nog nimmer iets gelezen, en het sterkst nog sprak mijn politieke neiging zich uit, toen ik in 1853 voor de actie tegen de Bisschoppelijke hierarchie letterlijk opvlamde. Zelfs te Beesd ging van mij als predikant geen andere actie uit dan in conservatieve richting. Het is dan ook niet anders dan het contact met het leven, dat nog in de dusgenaamde Nachtschool ritselde, waardoor ik de ondoenlijkheid inzag, eenerzijds om theologie en politiek van elkander te scheiden, en anderzijds om 1789 in plaats van 1578 als uitgangspunt voor de historisch-politieke lijn te kiezen. Het waren niet de bezielingen van den Reveil, en ook niet de Supranaturalistische vindingen, die mij dit contact met het historische leven gaven. Dit contact kwam uit het overblijfsel der aloude „Gezelschappen”, met hun breeden aanhang. In die Gereformeerde kringen had men nog een eigen litteratuur, en die litteratuur sprak nog theologisch en politiek als onafscheidelijk één. Alleen maar scheen het theologisch-politieke leven in die kringen te verouderen. Wat Owen er nog als 't klaarste licht over ontstak, geraakte uit zijn tijd; en al had Alexander Comrie het pogen te verjongen, toch was ook hij met zijn tijd te weinig medegegaan. Dibbets, Bechthold en Kühler, het driemanschap dat te Amsterdam destijds, met Grosheide, onze stoere Gereformeerden nog poogde te redden, spraken het telkens weer uit, dat er verheldering van inzicht en vooral verjongde toepassing noodig was, zou de kern van ons volk zijn innerlijke kracht ook in de nieuwgeboren toestanden onverzwakt behouden kunnen. Ons Calvinistisch volk toch is nimmer tevreden geweest met stichtelijk vermaan. Het heeft nimmer kunnen rusten, eer het zich sterk gevoelde in een eigen levens- en wereldbeschouwing, gelijk die met breeden uitslag in Gods Woord geteekend lag. Reeds in de dagen van Dordt was deze kern van ons